

COLM TÓIBÍN Magas

1.

Liubekas, 1891

Kol tarnai ėmė svečių paltus, šalikus ir skrybėles, motina laukė viršuje. Visi suėjo į svetainę, tik Julija Man tebebuvo savo miegamajame, o Tomas, jo vyresnysis brolis Heinrichas ir jų seserys Lula ir Karla žiūrėjo į apačią nuo antro aukšto laiptų aikštelės. Žinojo, kad netrukus pasirodys mama. Heinrichui teko įspėti Karlą, kad netriukšmautų, nes antraip juos nuvarys miegoti ir teks praleisti svarbią akimirką. Mažasis broliukas Viktoras miegojo viršutinio aukšto kambaryje.

Julija, griežtai suglostytus plaukus ant pakaušio surišusi spalvotu kaspiniu, išėjo iš savo kambario. Vilkėjo balta suknele, o juodi bateliai, specialiai užsakyti iš Majorkos, buvo paprasti kaip šokėjos.

Nenoriai žengė prie susirinkusiųjų, tarsi ką tik pati viena būtų viešėjusi kažkokioje tik jai žinomoje vietoje, įdomesnėje už šventinį Liubeką.

Įėjusi į svetainę ir apsidairiusi aplink, Julija paprastai išsirikdavo kurį nors iš svečių, dažniausiai vyriškį, visiškai to nesi-tikintį — pavyzdžiui, poną Kelinghuzeną, kurio nepavadinsi nei senu, nei jaunu, arba Francą Kadovijų, kurio žvairumas paveldėtas iš motinos, arba teisėją Augustą Lèverkiūną plonomis lūpomis ir trumpai pakirptais ūsais, — ir tam vyriškiui skirdavo visą savo dėmesį.

Jos patrauklumo paslaptis buvo su nepaprastu žavesiu skleidžiama, visa esybę gaubianti trapumo ir egzotiškumo atmosfera.

Tačiau žybčiojančiose akyse netrūko gerumo; ji domėjosi

svečio darbu, šeima, vasaros planais, o prakalbus apie vasarą norėdavo sužinoti, kurie Travemiundės viešbučiai galėtų būti patogiausi, paskui klausinėdavo apie prašmatnius viešbučius tokiose tolimose vietose, kaip Truvilis, Koljūras ar koks kitas kurortas prie Adrijos jūros.

Netrukus užduodavo trikdantį klausimą. Pasiteiraudavo, ką pašnekovas manęs apie kurią nors pačią paprasčiausią, nepriekaištingai padorią moterį iš jų pažįstamų rato. Daryta prielaida, kad tos moters privačiame gyvenime esama kažkokių neaiškumų, kad miestelėnai jį aptarinėja. Jaunoji ponია Štavenhiter arba ponია Makentun, ar senoji panelė Distelman. Arba ir dar menkliau žinoma kukli būtybė. Ir kai sutrikęs svečias atsakydavo negalįs apie šią moterį pasakyti ničnieko blogo, tiesą pasakius, teturįs tik pačių banaliausių įspūdžių, Tomo motina pareikšdavo esanti tvirtai įsitikinusi, kad aptariamoji dama nuostabus žmogus, tiesiog pasaka, ir kad Liubekui labai pasisekė, jog ji gyvena šiame mieste. Ištardavo šiuos žodžius beveik kaip apreiškimą, kol kas turėsiantį išlikti tik jūdviejų paslaptimi, kuri, tiesą pasakius, dar nebuvo atskleista net jos vyrui, senatoriui.

Rytojaus dieną žinia apie motinos elgesį ir jos išsirinktą komentarų objektą plačiai pasklisdavo, ir pagaliau Heinrichas ir Tomas išgirdavo apie tai iš savo mokyklos draugų tarsi apie ką tik suvaidintą labai modernią pjesę, atvežtą tiesiai iš Hamburgo.

Jei vakare senatorius išeidavo į posėdį, arba tuo metu, kai Tomas ir Heinrichas jau būdavo pagriežę smuiku, pavalgę vakarienę ir persirengę naktiniais, mama jiems pasakodavo apie savo gimtąją šalį Braziliją, kuri, pasak jos, tokia didžiulė, kad niekas nežino, kiek ir kokių žmonių joje gyvena ir kokiomis kalbomis jie kalba; toji šalis daugelį kartų didesnė už Vokietiją, ten nėra žiemos nei šalnų, nei tikro šalčio, viena jos upė, Amazonė, dešimt kartų platesnė ir dešimt kartų ilgesnė už Reiną, į ją suteka begalė mažesnių upelių ir ji sruvena per miškų glūdumas, kuriose me-

džiai aukštesni už visų kitų pasaulio šalių medžius, o jų šešėliuose gyvena žmonės, kurių niekas niekada nėra matęs ir niekada nepamatys, nes jie už visus geriausiai pažįsta mišką ir gali pasislėpti, vos tik pasirodys koks įsibrovėlis ar prašalaitis.

— Papasakok apie žvaigždes, — prašydavo Heinrichas.

— Mūsų namas Paratyje stovėjo ant vandens, — atsakydavo Julija. — Tiesą sakant, jis beveik skendėjo vandenyje, kaip valtis. Kai ateidavo naktis ir sužibdavo žvaigždės, jos būdavo labai ryškios ir atrodė, kad dangus visai žemai. Čia, šiaurėje, žvaigždės aukštos ir tolimos. Brazilijoje jos matyti ir dieną, kaip saulė. Jos ir pačios kaip mažytės saulės — švyti visai arti, ypač jei gyveni prie vandens. Mano mama sakydavo, kad kartais naktimis viršutinio aukšto kambariuose būdavo galima skaityti knygą — tokia skauti būdavo tų žvaigždžių šviesa vandens atspindžiuose. Buvo neįmanoma užmigti neužsidarius langinių, kad šviesa nespindėtų į vidų. Kai buvau maža mergaitė, tokia, kaip dabar jūsų seserys, tikėjau, jog toks yra visas pasaulis. Atsidūrusi Liubeke, pirmą vakarą buvau labai sukręsta, nes neįžiūrėjau žvaigždžių. Jas dengė debesys.

— Papasakok apie laivą.

— Jums laikas miegoti.

— Papasakok tą istoriją apie cukrų.

— Tomi, juk tu žinai istoriją apie cukrų.

— Bet pakartok nors mažą gabaliuką?

— Na, Liubeke gaminamas marcipanas, o jam naudojamas cukrus, kurį atveža iš Brazilijos. Liubekas garsėja marcipanais, o Brazilija garsėja cukrumi. Tad kai gerieji Liubeko žmonės ir jų vaikai per Kūčias valgo marcipaną, jie patys nežino, jog valgo gabalėlį Brazilijos. Valgo cukrų, specialiai jiems atgabentą iš užjūrių.

— Kodėl mes patys negaminame cukraus?

— Šito turėsi paklausti tėčio.

Po daugelio metų Tomas svarstė, ar tik ne nuo jo tėvo sprendimo vesti Juliją da Silvą-Bruns, kurios motinos gyslose, pasak

žmonių kalbų, tekėjo Pietų Amerikos indėnų kraujas, o ne flegmatišką kokio nors vietinio laivininkystės magnato ar senos prekybininkų arba bankininkų giminės įpėdinę, kaip tik ir prasidėjo Manų šeimos nuosmukis; nuo ženklo, kad sodrios egzotikos ilgesys persmelkė šeimos dvasią — šeimos, kuri lig tol troško tik to, kas padoru ir neabejotinai atneša pastovų pelną.

Liubeke Juliją prisiminė kaip mažą mergytę, atvykusią čia su seserimi ir trimis broliais po motinos mirties. Juos pasiėmė globoti dėdė, ir kai vaikai pirmą kartą pasirodė mieste, jie nemokėjo nė žodžio vokiškai. Į juos įtariai žvelgė garbūs miestelėnai, kaip antai senoji ponia Overbek, kuri griežtai laikėsi Reformatų Bažnyčios principų.

— Mačiau, kaip tie vaikai žegnojosi, eidami pro *Mariankirche*, — pasakė ji. — Prekiauti su Brazilija turbūt yra būtina, bet nesu girdėjusi, kad koks nors Liubeko miestelėnas būtų vedęs brazilę — tokių dalykų nėra buvę.

Julija, ištekėjusi vos septyniolikos, pagimdė penkis vaikus, kurie Liubeke elgėsi oriai, kaip dera senatoriaus vaikams, be to, dar išdidžiai ir santūriai ir šiek tiek tarsi norėdami pasirodyti; tokio elgesio Liubekas iki tol nebuvo matęs; ponia Overbek ir jos aplinkos žmonės tikėjosi, kad jis neateis į madą.

Dėl tokios neįprastos santuokos į senatorių, vienuolika metų vyresnį už žmoną, buvo žvelgiama su tam tikra pagarbia nuostaba, tarsi jis būtų investavęs į itališkus paveikslus ar retus majolikos dirbinius, įsigytus siekiant numalšinti ligi tol ir paties senatoriaus, ir jo protėvių tramdytus troškimus.

Sekmadienį, prieš Manų šeimai einant į bažnyčią, tėvas būtinai apžiūrėdavo vaikus, o mama visus užlaikydavo, miegamajame derindamasi skrybėlaitę arba nutarusi persiauti batelius. Heinrichas ir Tomas turėjo rodyti tinkamą pavyzdį ir išlaikyti rimtą veido išraišką, o Lula su Karla stengdavosi stovėti ramiai.

Tuo metu, kai gimė Viktoras, Julija jau mažiau paisė vyro

nustatytų griežtų reikalavimų. Jai patiko puošti mergaites spalvotais kaspinais ir kojineėmis, ji neprieštaravo, kad berniukai nešiotų ilgesnius plaukus ir galėtų laisviau elgtis.

Eidama į bažnyčią Julija rengdavosi elegantiškai, dažnai tik vienos spalvos drabužiais — pavyzdžiui, pilkais ar tamsiai mėlynais su priderintomis prie jų kojineėmis ir bateliais; kontrastą sudarydavo tik raudonas ar geltonas skrybėlaitės kaspinas. Jos vyras garsėjo savo Hamburgo siuvėjo elegantiškai sukirptais drabužiais ir apskritai nepriekaištinga išvaizda. Senatorius kasdien, kartais net po dukart per dieną, keisdavo marškinius ir turėjo pilną spintą drabužių. Ūsus kirpdavosi prancūzišku stiliumi. Toks skrupulingas rūpestis simbolizavo solidžią šeimą įmonę, ištisą tobulo pilietiškumo šimtmetį, tačiau prabangiais drabužiais jis siekė išreikšti tvirtą savo nuomonę, jog Manų pavardė Liubeke reiškia ne tik pinigų ar prekybą, ne tik tvirtą padorumą, bet ir apgalvotą stiliaus pojūtį.

Jo pasibaisėjimui, per trumpą kelionę iš Manų namo Bekergrubėje iki *Marienkirche* Julija dažnai sveikindavosi su sutiktais žmonėmis, laisvai ir džiugiai šaukdavo juos vardu — sekmadieniais to niekas nebuvo daręs per visą Liubeko istoriją, ir kaip tik dėl to ponia Overbek ir jos netekėjusi dukra tik dar tvirtiau įsitinkdavo, jog ponia Man bent jau širdies gilumoje tebėra katalikė.

— Ji paika ir mėgsta pasirodyti, o tai visų katalikų požymiai, — sakė ponia Overbek. — Ir tas kaspinas ant jos skrybėlaitės — gryniasias lengvabūdiškumas.

Pačioje *Marienkirche*, susirinkus visai giminei, būdavo pastebima, kokia Julija išblyškusi, kaip keistai patraukliai tas blyškumas dera prie sunkių kaštoninių plaukų ir mįslingų akių, žvelgiančių į pastorių su beveik neslepama pašaipa; pašaipa, visiškai nesuderinama su rimtu jos vyro šeimos ir visų jų draugu požiūriu į religines apeigas.

Tomas suprato, kad tėvas nemėgsta klausytis apie savo žmonos vaikystę Brazilijoje, ypač dukterų akivaizdoje. Užtat tėvui labai patiko, kai Tomas prašydavo papasakoti apie senąją Liubeką, paaiškinti, kaip augo šeimos įmonė, prasidėjusi kaip kuklus verslas Rostoke. Tėvui, atrodo, būdavo malonu, kai Tomas, pakeliui iš mokyklos užėjęs į jo įstaigą, sėdėdavo ir klausydavosi apie laivus, sandėlius, bankininkystės partnerius ir draudimo sistemas, o vėliau prisimindavo, kas jam būdavo papasakota.

Net tolimi pusbroliai galiausiai patikėjo, kad Heinrichas, kaip ir jo motina, yra maištingas svajoklis ir dažnai būdavo aptinkamas skaitantis knygas, o šeimos įmonę į naująjį šimtmetį ves būtent jaunasias Tomas, toks guvus ir rimtas.

Mergaitėms paaugus, kai tėvas išeidavo į savo klubą ar kokį nors posėdį, visi vaikai susirinkdavo mamos persirengimo kambaryje, ir Julija vėl pradėdavo pasakoti apie Braziliją: apie tai, kokie balti ten gyvenančių žmonių drabužiai, kaip juos reikia nuolatos skalbti, kad visi — vyrai ir moterys, juodieji ir baltieji, — atrodytų nepaprasti ir gražūs.

— Ten visai kitaip negu Liubeke, — sakė ji. — Niekas nematė reikalo elgtis rimtai. Nebuvo ponių Overbek amžinai suspaustomis lūpomis. Nė tokių šeimų kaip Eskuchenai, kurie niekada nenusivelka gedulo. Jei Paratyje pamatydavai tris žmones, tai vienas iš jų būtinai šnekėdavo, o kiti du juokdavosi. Ir visi vilkėdavo baltais drabužiais.

— Jie juokdavosi iš kokio nors pokšto? — paklausė Heinrichas.

— Tiesiog juokdavosi. Juokdavosi, ir viskas.

— Bet iš ko jie juokėsi?

— Aukseli, aš nežinau. Tiesiog taip buvo. Kartais, naktį, aš vis dar girdžiu tą juoką. Jį atneša vėjas.

- Mes galim nuvykti į Braziliją? — paklausė Lula.
- Nemanau, kad jūsų tėvas norėtų, jog jūs vyktumėte į Braziliją, — atsakė Julija.
- O kai paaugsim? — klausė Heinrichas.
- Niekas negali žinoti, kas bus, kai paaugsi, — atsakė ji. — Gal tada galėsite vykti kur tik norėsite. Bet kur!
- Aš norėsiu pasilikti Liubeke, — pasakė Tomas.
- Tavo tėvas apsidžiaugs tai sužinojęs, — atsakė Julija.

Tomas gyveno svajonių pasaulyje labiau negu jo brolis Heinrichas, negu jo motina ar seserys. Net jo diskusijos su tėvu apie sandėlius tik praplėtė įsivaizduojamą pasaulį, kuriame jis pats dažniausiai būdavo graikų dievas ar vaikiško eilėraštko herojus, ar moteris aistringa, kupina nerimo ir lūkesčio veido išraiška, vaizduojama aliejiniiais dažais nutapytame paveiksle, tėvo pakabiname laiptų aikštelėje. Kartais net pats nebūtų tikrai pasakęs, ar jis iš tiesų nėra vyresnis ir stipresnis už Heinrichą, ar kasdien neina su tėvu į jo įstaigą kaip jam lygus, arba kad jis tikrai nėra Matilda, už motinos drabužius atsakinga jos tarnaitė, prižiūrinti, kad batai būtų laikomi poromis, kad kvėpalų buteliukai niekada neištuštėtų, o slapti daikteliai būtų sudėti į atitinkamus stalčius toli nuo smalsių žvilgsnių.

Girdėdamas juos sakant, kad tai jis sublizgės verslo pasaulyje, arba padaręs svečiams įspūdį išmanymu apie netrukus turinčias atvykti siuntas, laivų pavadinimus ir tolimų uostų vardus, jis kone drebėdavo pamanęs, kaip šie žmonės pakeistų nuomonę apie jį, jei sužinotų, koks yra iš tikrųjų. Jei tik jie gebėtų pažvelgti į jo protą, jei pamatytų, kaip dažnai naktimis, o kartais net dieną, jis leidžia sau tapti moterimi iš laiptų aikštelės paveikslo su jos liepsningais troškimais, arba skrosti kraštovaizdį kalaviju ir daina, jie tikrai palinguotų galvas iš nuostabos, kaip gudriai jis

juos apmulkino, kaip klastingai pelnė tėvo prielankumą, koks yra apsimetėlis ir apgavikas, kaip juo negalima pasitikėti.

Be abejo, Heinrichas žinojo, kas jis toks; pakankamai gerai išmanė apie jaunesniojo brolio svajonių gyvenimą ir ne tik suprato, kad pastarasis yra ir erdvesnis, ir įvairesnis negu jo paties, bet dar įspėjo Tomą, kad stiprėjant šiam gebėjimui fantazuoti auga ir pavojus būti demaskuotam. Heinrichas, kitaip negu jo brolis, šeimos nariams aiškiai sakė tiesą. Paauglystėje dar labiau sustiprėjęs jo žavėjimasis Heine ir Gête, Buržė ir Mopasanu buvo taip pat aiškiai regimas, kaip ir abejingumas laivams bei sandėliams. Pastarieji jam atrodė nuobodūs, ir jokiais priekaištais nebuvo galima jo priversti netvirtinti tėvui apie savo visišką nenorą bet kuo prisidėti prie šeimos verslo.

— Per pietus mačiau, kaip tu vaidinai jaunąjį verslininką, — pasakė jis Tomui. — Visus apkvailinai, išskyrus mane. Kada jiems pagaliau pasakysi, jog tik apsimetinėjai?

— Aš neapsimetinėjau.

— Tu viską meluojai, iki paskutinio žodžio.

Heinrichas išmoko taip absoliučiai atsiriboti nuo pagrindinių šeimą dominančių dalykų, kad tėvas įprato jo nebepaisyti ir vėrciau fiksuoti smulkius antrojo sūnaus ir abiejų dukterų elgesio arba laikysenos trūkumus. Julija mėgino sudominti Heinrichą muzika, bet jis nenorėjo nei skambinti pianinu, nei griežti smuiku.

Heinrichas, Tomo manymu, būtų visiškai nutolęs nuo šeimos, jei ne karštas prisirišimas prie sesers Karlos. Jų amžiaus skirtumas buvo dešimt metų, tad Heinricho santykis su ja buvo ne tiek broliškas, kiek tėviškas. Nuo Karlos kūdikystės Heinrichas įprato ją nešioti ant rankų. Vėliau, jai augant, jis ją išmokė lošti kortomis ir žaisti savotiškas vaikiškas slėpynes pagal tik jiems žinomas taisykles.

Jo prisirišimas prie Karlos leido kitiems gėrėtis jo būdo švelnumu ir atida. Net turėdamas draugų ir įvairios vyriškos veiklos,

Heinrichas švelniai atsakydavo į Karlos reikalavimus. Jei Lula imdavo pavyduliauti seseriai skiriamo dėmesio, Heinrichas užsiimdavo ir ja, tačiau jai viskas greitai pabosdavo, kadangi sesuo ir vyresnysis brolis regimai turėjo savą bendravimo ir pramogų kalbą.

— Heinrichas labai geros širdies, — pasakė pusbrolis. — Jeigu jis dar būtų ir praktiškas žmogus, šeimos ateitis būtų saugi.

— Na, bet yra dar Tomis, — pasakė teta Elizabetė, pasisukdama į Tomą. — Tomis nuves šeimos verslą į dvidešimtą amžių. Ar ne toks tavo planas?

Tomas, pajutęs jos balse lengvą ironiją, stengdavosi kiek galėdamas plačiau šypsotis.

Nors buvo įprasta tikėti, kad Heinricho neklusnumas kilęs iš motinos giminės pusės, bręstant jam vis nuobodesnės darėsi jos pasakojamos istorijos; nepaveldėjo nė jos dvasios trapumo, jos domėjimosi viskuo, kas reta ir egzotiška. Keista, bet Heinrichas, nepaisant visų jo kalbų apie eilėraščius, meną ir keliones, dėl savo atvirumo ir ryžto nenoromis buvo betampęs gryniausiu, tikriausiu Manu. Tiesą pasakius, pamačiusi jį einantį per Liubeką, teta Elizabetė mėgdavo kartoti, koks jis panašus į savo senelį Johaną Zigmundą Maną ir sunkia eigastimi, kurią ji buvo pratusi sieti su senuoju Liubeku, ir tėvo giminei būdingu iškilniu kalbos tonu. Kaip gaila, kad prekyba jo nė kiek nedomina.

Tomui buvo aišku, kad atėjus laikui verslas bus perduotas valdyti jam, o ne vyresniajam broliui, ir kad namas, kitados priklausęs seneliams, galiausiai taps jo valdomis. Galima bus jį pripildyti knygų, manė jis. Jau įsivaizdavo, kaip pertvarkys viršutinių aukštų kambarius ir perkels tėvo įstaigą į kitą pastatą. Užsisakinės knygas iš Hamburgo, kaip tėvas užsisako drabužius, o gal ir iš dar toliau, netgi iš Prancūzijos, jei tik išmoks prancūziškai, arba iš Londono, kai geriau pramoks angliškai. Gyvens Liubeke taip, kaip niekas iki šiol negyveno, sutvirtinęs verslą tiek, kad galėtų

juo naudotis tik kaip priemone kitiems interesams finansuoti. Būtų gerai turėti žmoną prancūzę, manė jis. Ji suteiktų gyvenimui spindesio.

Įsivaizdavo, kaip motina ateina pasisvečiuoti į jo ir jo žmonos įsirengtus namus Mengštrasėje, kaip ji žavisi jų pertvarkymais — nauju fortepijonu, kurį jie įsigijo, paveikslais iš Paryžiaus, prancūziškais baldais.

Užaugęs Heinrichas dar aiškiau leido Tomui suprasti, kad jaunesniojo brolio pastangos elgtis kaip dera Manui vis tiek tėra tik poza, kurios apgaulė ėmė juo labiau ryškėti, kai Tomas pradėjo daugiau skaityti poezijos, kai jam nebepavyko išlaikyti paslapyje karšto domėjimosi kultūra, kai jis grieždamas smuiku retsykais leisdavo motinai akompanuoti jam svetainėje stovinčiu *Bechstein* firmos fortepijonu.

Ėjo laikas, ir Tomo pastangos apsimetinėti, kad jį domina laivai ir prekyba, pamažu subyrėjo į šipulius. Heinricho siekiai darėsi pabrėžtinai aiškūs, bet Tomas bailiai slapukavo ir vis tiek galiausiai nebeįstengė nuslėpti, kaip smarkiai jis pasikeitė.

— Kodėl tu nebeužeiini pas tėvą į darbą? — paklausė motina. — Jis jau kelis kartus klausinėjo.

— Užeisiu rytoj, — atsakė Tomas.

Bet eidamas iš mokyklos namo imdavo galvoti apie tai, kaip laisvai jausis namie, kaip susiras vietelę atokiai nuo kitų, ten galės skaityti ar tiesiog svajoti. Ir nutarė, kad pas tėvą į darbą užeis kitą dieną.

Tomas prisimena vieną dieną Liubeko name, kai motina sėdėjo prie fortepijono, o jis pats griežė smuiku — tarpduryje be įspėjimo išdygo Heinrichas ir stovėjo juos stebėdamas. Tomas griežė toliau, tačiau juto Heinricho buvimą. Anksčiau kelerius metus jie miegojo viename kambaryje, bet dabar jau nebe.

Heinrichas, ketveriais metais už jį vyresnis, šviesiaplaukis, tapo išvaizdžiu vyriškiu. Tomas tai pastebėjo.

Heinrichas, anuomet aštuoniolikos, aiškiai matė, jog jaunesnysis brolis jį apžiūrinėja. Gal net pajuto, kad vieną akimirką ar dvi atidžiame žvilgsnyje būta dalelės nejaukaus geidulio. Tomas prisimena, kad muzika buvo lėta, nesunki groti, kuris nors iš Šuberto ankstyvųjų koncertų fortepijonui ir smuikui, o gal net dainos aranžuotė. Motina susikaupusi sekė natas, todėl nepastebėjo, kaip jos du sūnūs žiūri vienas į kitą. Tomas net abejojo, ar ji pajuto, kad atėjo Heinrichas. Pamažu rausdamas iš nesmagumo dėl to, ką jame įžiūrėjo brolis, Tomas nusuko žvilgsnį šalin.

Broliui išėjus, Tomas iš paskutiniųjų stengėsi smuiku neatsilikti nuo motinos grojamos melodijos, tarsi nieko nebūtų įvykę. Tačiau galiausiai jiems teko liautis; jis pradėjo daryti per daug klaidų, tęsti pasidarė nebeįmanoma.

Nieko panašaus daugiau niekada nebeįvyko. Heinrichui reikėjo parodyti broliui, kad jis išvelgia jo dvasią. Ir viskas. Bet atmintis išliko: kambarys, pro aukštą langą krintanti šviesa, motina prie fortepijono, jo paties — stovinčio greta jos ir besistengiančio griežti — vienatvė, jų išgaunami švelnūs garsai. Staiga — žvilgsnių susidūrimas. Ir grįžimas prie įprastos būsenos ar tiesiog būsenos, kuri būtų atrodžiusi normali, jei į kambarį atsitiktinai būtų užėjęs prašalaitis.

Heinrichas patenkintas baigė mokyklą ir įsidarbino knygyne Dresdene. Jam išvykus Tomas dar labiau įsisvajėjo. Jis paprasčiausiai nebepajėgė prisiversti mokytis ar klausyti mokytojų. Kažkur gilumoje tarsi artėjantis griaustinis tvyrojo grėsmingas suvokimas, kad kai ateis laikas elgtis kaip suaugusiam, paaiškės, jog iš jo niekam nėra jokios naudos.

Ir jis taps nuosmukio įsikūnijimu. Nuosmukis, žlugimas skambėjo smuiko garsuose jam griežiant, ryškėjo žodžiuose, kai mėgino skaityti knygą.

Jis žinojo, kad yra stebimas ne tik šeimos rate, bet ir mokykloje, ir bažnyčioje. Mėgo klausytis, kaip motina skambina

fortepijonu, sekdamo jai iš paskos, kai eidavo į savo buduarą. Bet kartu mėgo būti atpažįstamas gatvėse, gerbiamas kaip tvarkingas senatoriaus sūnus. Buvo visas persigėręs tėvo svarba, bet kartu turėjo ir motinos meniškos prigimties, jos užgaidumo elementų.

Liubeke atsirado manančių, kad abu broliai, tiesą pasakius, gali būti ne tik patys savaime laikomi savo šeimos nuosmukio pavyzdžiais, bet ir pranašauti naują paties pasaulio silpnybę, ypač pasireiškiančią šiaurės Vokietijoje, kuri anksčiau didžiavosi savo vyriškumu.

Tad labai daug kas priklausė nuo jų jaunėlio brolio Viktoro, gimusio, kai Heinrichui buvo devyniolika, o Tomui beveik penkiolika.

— Kadangi pasirodė, kad du vyresnieji berniukai taip mėgsta poeziją, — pasakė teta Elizabetė, — belieka tikėtis, jog jauniausiajam patiks sąskaitos ir buhalterinės knygos.

Vasarą, kai šeima atvyko į Travemiundę keturių savaitių atostogų prie jūros, buvo atsižadėta bet kokių minčių apie mokyklą, mokytjus, gramatiką, trupmenas ir nekenčiamą gimnastiką.

Šveicarišką trobelę primenančiame pajūrio viešbutyje penkiolikmetį Tomą, miegantį tvarkingame senoviškais baldais apstatytame kambarėlyje, vasaros rytą prie Baltijos pažadindavo sodininkas, po skaisčiu baltu dangumi grėbliu lyginantis žvyrą.

Su motina ir jos kompanione Ida Buchvald jis pusryčiaudavo valgomojo balkone arba lauke, po aukštu kaštonu. Prieš akis plytėjo trumpai pjauta žolė, toliau — aukštesni pajūrio augalai, už jų — smėlėtas paplūdimys.

Tėvas su regimu malonumu stebėjo smulkius viešbučio trūkumus. Jam atrodė, kad staltiesės išskalbtos paskubomis, popierinės servetėlės vulgarios, o keista duona ir metalinės taurelės virtiems kiaušiniams nepakenčiamos. Julija, išklausiusi jo nusiškundimų, gūžteldavo pečiais.

— Kai grįšim namo, viskas bus taip, kaip turi būti.

Kai Lula paklausė mamos, kodėl tėvas retai eina su jais į paplūdimį, ši nusišypsojo.

— Jam patinka viešbutyje, o į paplūdimį eiti nenori. Kodėl turėtume jį verstį?

Tomas ir kiti vaikai eidavo prie jūros su mama ir Ida, visi įsitaisydavo krėsluose, atneštuose viešbučio tarnų. Moterys nustodavo šnekučiuotis tik tada, kai pasirodydavo naujas žmogus; abi ištiesdavo kaklus pasižiūrėti, kas tai. Paskui, patenkinusios smalsumą, vėl imdavo neskubėdamos šnibždėtis. Neilgai trukus Tomas, apsitaisęs maudymosi kostiumu, jų raginamas prisiartin-davo prie vandens, atsargiai įbrisdavo, iš pradžių baimindamasis šalčio, krūptelėdamas sulig kiekviena bangele, galiausiai leisdamas vandeniui jį apglėbti.

Nesibaigiančiomis vėlyvomis popietėmis jie valandų valandas leisdavo prie koncertų estrados, kartais Ida jam skaitydavo po medžiais už viešbučio, pritemus eidavo pasėdėti ant pylimo galo ir mojuoti nosine pro šalį praplaukiantiems laivams. Tada ateidavo metas vakarieniauti, vėliau jis dažnai užeidavo į motinos kambarį pasižiūrėti, kaip ji rengiasi nusileisti į viešbučio valgomąjį, įrengtą įstiklintoje verandoje, kur vakarieniaus su vyru ir kitomis šeimomis ne tik iš Hamburgo, bet ir iš Anglijos ir net iš Rusijos, o jis ruošis miegoti.

Lietingomis dienomis, nuo jūros pučiant vakarų vėjui, Tomas ilgai sėdėdavo vestibulyje prie pianino. Pianinas buvo iškleręs nuo gausybės valsų, juo nepavykdavo išgauti tokių sodrių tonų ir pustonų kaip namuose esančiu fortepijonu, bet jis žinojo, kad pasibaigus atostogoms pasiges to savito — keisto, dusloko, gurguliuojančio — skambesio.

Tą paskutinę vasarą tėvas grįžo kelioms dienoms į Liubeką pasinaudojęs skubaus darbo dingstimi. Bet vėl sugrįžęs liovėsi pusryčiauti kartu su šeima ir net gražiausią dieną likdavo skaityti

svetainėje apsiklojęs pledu tarsi koks ligonis. Kadangi jis nedalyvavo šeimos išvykose, jie elgėsi taip, tarsi tėvas tebebūtų išvykęs.

Tik kai Tomas vieną vakarą išėjo ieškoti motinos ir po ilgo laiko ją rado tėvo kambaryje, jis buvo priverstas atkreipti dėmesį į tėvą, kuris gulėjo lovoje ir išsižiojęs žiūrėjo į lubas.

— Vargšelis, — pasakė motina, — jis taip išvargo dirbdamas. Šios atostogos išeis jam į naudą.

Rytojaus dieną motina ir Ida elgėsi kaip įprastai, nė neužsimindamos, jog paliko senatorių gulėti lovoje jo kambaryje. Kai Tomas paklausė mamos, ar tėvas neserga, ji jam priminė, kad prieš kelis mėnesius senatoriui padaryta nedidelė šlapimo pūslės operacija.

— Jis dar sveiksta, — pasakė mama. — Netrukus bėgs maudytis.

Keisčiausia, pamanė Tomas, kad jis beveik nepprisimena tėvo, per ankstesnes atostogas einančio maudytis ar gulinčio paplūdimyje. Prisiminė, kaip jis sėdėjo verandoje, pintame krėsle, ir skaitė laikraštį, pasidėjęs greta ant staliuko rusiškų cigarečių atsargą, arba kaip laukdavo prie motinos kambario, kol Julija viduje svaingai persirenginėdavo prieš vakarienę.

Vieną dieną jiems grįžtant iš paplūdimio motina jo paprašė užteiti į tėvo kambarį, gal net jam paskaityti, jei tėvas prašys. Kai Tomas ėmė priešintis ir atsikalbinėti, jog nori pasiklausyti orkestro, ji neatlyžo ir pridūrė, kad tėvas jo laukia.

Kambaryje tėvas sėdėjo savo lovoje, iki kaklo apsuptas švaria balta paklode, o viešbučio barzdaskutys jį skuto. Tėvas linktelėjo Tomui, ženkle parodė prisėsti arčiausiai lango stovinioje kėdėje. Tomas pamatė atverstą knygą, paguldytą nugarėle aukštyne, ir ėmė ją vartyti. Tai viena iš tų knygų, kurios patiktų Heinrichui, pamanė jis. Tikėjosi, kad tėvas nepaprašys jos paskaityti.

Jis susidomėjęs stebėjo, kaip barzdaskutys lėtai, įmantriai skuta tėvo barzdą, kaip plačiau skustuvo mostus lydi smulkučiai

judesiai. Nuskutęs pusę veido, barzdaskutys atsitraukė, pasigėrėjo savo darbu ir mažytėmis žirklutėmis ėmėsi karpyti plaukelius prie nosies ir ant viršutinės lūpos. Tėvas spoksojo tiesiai priešais save.

Paskui barzdaskutys vėl paėmė skustuvą ir nubraukė likusias putas. Baigęs išsitraukė buteliuką odekolono, tėvui nesmagiai mirkčiojant, gausiai juo apipurškė veidą ir patenkintas suplojo rankomis.

— Tegu dabar gėdijasi Liubeko barzdaskučiai, — pasakė jis, nuimdamas ir lankstydamas baltą paklodę. — Visi netrukus pradės važiuoti į Travemiundę, kad galėtų kuo geriausiai nusiskusti.

Tomo tėvas gulėjo ant lovos. Jo dryžuota pižama buvo nepriekaištingai išlyginta. Tomas pamatė, kad visi tėvo kojų nagai rūpestingai apkarpyti, išskyrus kairės kojos mažąjį pirštelį, kurio nagas tarsi užsiritė. Jis pasigailėjo, kad neturi žirklių — galėtų pamėginti jį nukirpti kaip reikia. Staiga suvokė, kokia tai absurdiška mintis. Vargu ar tėvas jam leis apkarpyti jo kojų nagus.

Knygą tebelaikė rankoje. Jei kuo greičiau jos nepadės į šalį, tėvas gali pamatyti ir paraginti paskaityti arba paklausti ko nors apie ją.

Netrukus tėvas užmerkė akis ir, atrodo, užmigo, bet netrukus vėl atsimerkė ir įsmeigė bereikšmį žvilgsnį į sieną priešais. Tomas pamanė, ar dabar nebus tinkama akimirka tėvo paklausti apie laivus — kurie iš jų turėtų atvykti į uostą, kurie išvykti. O galbūt, jei tėvas įsišnekėtų, pasiteirauti apie grūdų kainų svyravimus. Arba paminėti Prūsiją, kad tėvas galėtų pasipiktinti nemalonių prūsų pareigūnų — net tų, kurie gyrėsi kilę iš gerų šeimų, — elgesiu ir netikusiomis manieromis prie stalo.

Jis vėl dirstelėjo į tėvą ir pamatė, kad šis kietai miega. Neilgai trukus užknarkė. Tomas pamanė, kad jau galima padėti knygą ant staliuko prie lovos. Jis atsistojo ir priėjo arčiau. Nuskustas tėvo veidas atrodė ne tik glotnus, bet ir išblyškęs.

Nežinojo, kiek ilgai turėtų čia pasilikti. Laukė, kol ateis kas nors iš viešbučio tarnų, atneš šviežio vandens ar švarių rankšluosčių, bet tikriausiai visa tai jau čia yra. Nesitikėjo, jog ateis motina. Žinojo, kad ji pasiuntė jį į šį kambarį, nes pati norėjo pailsėti viešbučio sode arba vėl sugrįžti į paplūdimį su Ida ir mergaitėmis arba su Viktoru ir tarnaitė. Tikėjo, kad jei iškels koją iš šio kambario, motina būtinai sužinos.

Jis apėjo aplink lovą, palietė švarią, ką tik išskalbtą patalynę, bet atsitraukė sunerimęs, kad gali pažadinti tėvą.

Kai šis riktelėjo, garsas pasirodė toks keistas, kad jis akimirką pamanė kambaryje dar ką nors esant. Bet tėvas ėmė šūkauti žodžius, ir Tomas išgirdo pažįstamą balsą, nors žodžiai atrodė beprasmiški. Tėvas sėdėjo lovoje, susiėmęs pilvą. Sukaupęs jėgas, vargiai įstengė atsistoti prie lovos, tačiau netrukus nusilpęs vėl krito atgal.

Išsigandęs Tomas iš pradžių norėjo pasitraukti kuo toliau, bet matydamas, kaip tėvas guli ir užsimerkęs vaitoja, rankomis susiėmęs pilvą, priėjo arčiau ir paklausė, gal eiti paieškoti mamos.

— Nieko, — atsakė tėvas.

— Ką? Nereikia atvesti mamos?

— Nieko, — pakartojo tėvas.

Jis atmerkė akis ir pažvelgė į Tomą grimasos iškreiptu veidu.

— Tu nieko nežinai, — pasakė tėvas.

Tomas kaip strėlė šovė iš kambario. Ant laiptų, pamatęs, kad nusileido vienu aukštu per žemai, vėl užlėkė į vestibulį ir susirado konsjeržą, šis pakvietė direktorių. Kol Tomas jiems abiem aiškino, kas nutiko, pasirodė motina su Ida.

Jiems visiems iš paskos jis nuėjo į kambarį ir pamatė, kad tėvas ramiai miega lovoje.

Motina atsiduso ir tyliai atsiprašė už sąmyšį. Tomas suprato, kad bergždžiai mėgintų jai paaiškinti, ką matęs.

Jiems grįžus į Liubeką tėvas ir toliau silpo, bet išgyveno dar iki spalio.

Tomas girdėjo, kaip teta Elizabetė skundėsi, jog net gulėdamas mirties patale senatorius nutraukė šventus pastoriaus žodžius žvaliu „Amen“.

— Jis niekad nemokėjo klausytis, — pasakė ji, — tačiau dvasininko, maniau, galėjo išklausti.

Paskutinėmis tėvo gyvenimo dienomis Heinrichas, regis, suvokė, kaip elgtis su motina, bet Tomas niekaip neįstengė sugalvoti, ką jai pasakyti. Apsikabindama jį prisitraukdavo per arti; įtarė ją įskaudinęs atkakliomis pastangomis išsilaisvinti.

Išgirdęs, kad teta Elizabetė pašnibždomis pasakoja pusseserei apie tėvo testamentą, jis atsainiai pasitraukė į šalį, o paskui slapčia prislinko arčiau ir dėl to išgirdo ją sakant, kad Julijai nevalia suteikti per daug atsakomybės.

— Ir berniukams! — pasakė ji. — Tiems dviem berniukams! Šeimai jau visai galas. Turbūt žmonės iš manęs šaipysis gatvėse, tie patys žmonės, kurie anksčiau visad nusilenkdavo.

Ji kalbėjo toliau, bet pusseserė pastebėjo, jog Tomas klausosi, ir kumštelėjo jai į šoną.

— Tomai, eik prižiūrėk, kad tavo seserys tinkamai apsirengtu, — paliepė teta Elizabetė. — Mačiau, Karla apsiavė visiškai nederamus batelius.

Per laidotuves Julija Man blausiai šypsojosi visiems, kurie jai reišė užuojautą, bet neskatino pasakyti ko nors daugiau. Ji užsidarė savo pasaulyje, laikydama arti savęs dukteris; sūnums leido, jei būtinai prireiks, atstovauti šeimai — kalbėti su tais, kurie atėjo pasiūlyti paguodą.

— Ar galite neprileisti šitų žmonių prie manęs? — paprašė ji. — Jei pasisiūlys kuo nors padėti, gal galite paprašyti, kad nežiūrėtų į mane tokiais sielvartingais žvilgsniais?

Tomas dar niekada nebuvo matęs jos tokios įmantriai svetimšalės ir paslaptingos.

Kitą dieną po laidotuvių, sėdėdama svetainėje su visais penkiais vaikais, Julija pastebėjo, kad jos svainė Elizabetė, padedama Heinricho, ketina perstumti į kitą vietą sofą ir vieną iš krėslų.

— Elizabete, neliesk baldų, — pasakė ji. — Heinrichai, nustumk sofą atgal, kur ji anksčiau stovėjo.

— Julija, man atrodo, sofa turi stovėti prie sienos. Aplink tą vietą, kur ji dabar, per daug stalų. Pas tave visad per daug baldų. Mano mama mėgo sakyti...

— Neliesk baldų! — nutraukė ją Julija.

Elizabetė išdidžiai pasitraukė prie židinio ir atsistojo dramatiška poza tarsi iki širdies gelmių įskaudinta spektaklio herojė.

Pamatęs, kad Heinrichas rengiasi lydėti motiną į teismą, kur bus skaitomas testamentas, Tomas pasvarstė, kodėl nepakvietė jo. Bet motina atrodė tokia susirūpinusi, kad jis nutarė nesiskųsti.

— Aš niekad negalėjau pakęsti būti visų akivaizdoje. Koks barbariškas sumanymas skaityti testamentą viešai! Visas Liubekas sužinos apie mūsų reikalus. Ir dar, Heinrichai, būčiau tau labai dėkinga, jei įstengtum sulaikyti tetą Elizabetę, kad kai išeisime iš teismo, ji neįsikabintų man į parankę. O jeigu perskaičius testamentą mane norės viešai sudeginti aikštėje, pasakyk, kad būsiu laisva nuo trečios valandos.

Tomas svarstė, kas dabar vadovaus verslui. Įsivaizdavo, kad tėvas bus paskyręs kokius nors svarbius asmenis prižiūrėti vieną ar du tarnautojus, kurie viską tvarkys, kol šeima nuspręs, ką toliau daryti. Laidotuvėse jis jautėsi stebimas, į jį rodė pirštais kaip į antrąjį sūnų, kurio pečius nuo šiol užguls atsakomybės našta. Nuėjo į motinos kambarį ir pažvelgė į savo atvaizdą veidrodyje nuo galvos iki kojų. Jei nutaiso griežtą laikyseną, visai gali įsivaizduoti

save rytą ateinantį į įstaigą, duodantį nurodymus valdiniams. Tačiau išgirdęs iš apačios jį šaukiantį sesers balsą pasitraukė toliau nuo veidrodžio ir iškart pasijuto menkesnis.

Kai Heinrichas ir motina grįžo, jis klausėsi, stovėdamas laiptų viršuje.

— Jis perrašė testamentą, kad visas pasaulis sužinotų, ką jis apie mus manė, — pasakė Julija. — Ir jie visi, gerieji Liubeko žmonės, tai girdėjo. Kadangi raganų šiais laikais nebedegina, jie nutarė pradėti žeminti našles.

Tomas nusileido į prieškambarį; pamatė, kad Heinrichas išblyškęs. Susidūręs su broliu akimis suvokė, jog įvyko kažkas blogo ir netikėto.

— Veskis Tomi į svetainę ir užsidarykite duris, — paliepė Julija, — papasakok jam, kas mus ištiko. Aš dabar norėčiau paskambinti fortepijonu, bet kaimynai pradės liežuvauti. Todėl eisiu į savo kambarį. Nenoriu, kad mano akivaizdoje kas nors kada nors užsimintų apie šio testamento smulkmenas. Jeigu tetai Elizabetei užteks įžūlumo ateiti, pasakykite, kad mane pakirto sielvartas.

Uždarę paskui save duris, Heinrichas ir Tomas ėmė skaityti testamento egzempliorių, kurį Heinrichas parsinešė iš teismo.

Tomas pamatė jo datą: prieš tris mėnesius. Testamento pradžioje skiriamas globėjas, turintis pasirūpinti Manų šeimos vaikų ateitimi. Toliau senatorius aiškiai išreiškė savo blogą nuomonę apie juos visus.

„Reikėtų visomis įmanomomis priemonėmis, — rašė jis, — priešintis mano vyriausio sūnaus literatūriniam polinkiui. Mano manymu, jam trūksta reikalingo išsilavinimo ir žinių. Šie polinkiai grindžiami fantazija, drausmės trūkumu ir jo nesidomėjimu kitais žmonėmis, veikiausiai dėl lengvabūdiškumo.“

Heinrichas tai perskaitė du kartus, garsiai kvatodamas.

— Bet paklausk toliau, — tęsė jis. — Čia apie tave: „Mano antras sūnus yra gero būdo ir gebės prisitaikyti prie praktinės veiklos. Galiu tikėtis, kad jis taps motinos atrama.“ Taigi tu liksi su motina. Ir prisitaikysi! Ir kas galėjo pagalvoti, kad esi gero būdo? Tai dar viena iš tavo maskuočių.

Heinrichas jam perskaitė tėvo įspėjimą dėl Lulos aistringos prigimties ir pasiūlymą Karlai, kartu su Tomu, tapti šeimos ramintojais. Apie kūdikį Viktorą senatorius rašė: „Vėlyvi vaikai dažnai vystosi ypač sėkmingai. To vaiko geros akys.“

— Toliau dar blogiau. Paklausk!

Jis skaitė toliau, mėgdžiodamas pasipūtimo pilną balsą.

„Mano žmona turėtų griežtai elgtis su visais vaikais ir užtikrinti, kad jie visi būtų nuo jos priklausomi. Jei kiltų kokių nors abejonių, tegu paskaito „Karalių Lyrą“.“

— Žinojau, kad tėvas smulkmenišką, — pasakė Heinrichas, — bet nežinojau, kad dar ir kerštingas.

Tada Heinrichas griežtu, oficialiu balsu išdėstė broliui jų tėvo testamentą sąlygas. Senatorius nurodė tuojau pat perduoti šeimos įmonę ir namus. Viską paveldės Julija, tačiau finansinius sprendimus už ją priims du jo paskirti įkyriausi, labiausiai linkę nurodinėti Liubeko viešojo gyvenimo asmenys — žmonės, kuriuos ji visad laikė nevertais savo dėmesio. Paskirti ir du globėjai, prižiūrėsiantys vaikų auklėjimą. Be to, jis nurodė, kad keturis kartus per metus Julija turės pateikti plonalūpiui teisėjui Augustui Lèverkiūnui ataskaitą apie vaikų daromą pažangą.

Kai Elizabetė atėjo į svečius, jai nepasiūlė atsisėsti.

— Ar žinotai apie mano vyro testamentą? — paklausė Julija.

— Manęs niekas neklausė, — atsakė Elizabetė.

— Aš klausiau ne to. Ar žinotai apie jį?

— Julija, tik ne prie vaikų!

— Aš tau seniai norėjau kai ką pasakyti, — pareiškė Julija, — ir dabar, kai esu laisva, galiu tai padaryti. Pasakysiu prie vaikų. Aš niekada tavęs nemėgau. Ir labai gailiuosi, kad nebėra gyvos jūsų motinos, nes jai aš pasakyčiau tą patį.

Heinrichas krustelėjo, ketindamas ją sustabdyti, bet Julija jį atstūmė.

— Senatorius parašė šį testamentą, norėdamas mane pažeminti.

— Bet juk tu nebūtum galėjusi pati vadovauti verslui, — pasakė Elizabetė.

— Būčiau galėjusi nuspręsti. Mano sūnūs ir aš būtume patys tai nusprendę.

Tiems Liubeko miestelėnams, kuriuos Julija erzino ar iš kurių šaipėsi per pokylius savo vyro namuose — tokiems vyrams kaip ponas Kelinghuzenas ar ponas Kadovijus, tokioms moterims kaip jaunoji ponia Štavenhiter ar ponia Makentun, arba toms moterims, kurios atidžiai ją stebėjo ir nuoširdžiai smerkė, kaip ponia Overbek ir jos duktė, — netrukus po testamentu skaitymo viešai paskelbtas Julijos sprendimas persikelti su trimis jauniausiais vaikais į Miuncheną ir ten įsikurti, Tomą, turintį baigti paskutinius metus mokykloje, palikti kaip nuomininką pas daktarą Timpę, o Heinrichą paskatinti keliauti ir tuo būdu pagerinti šansus įsikurti literatūros pasaulyje, prilygo visiškam atžagarumui.

Jei senatoriaus Mano našlė būtų nusprendusi persikelti į Liuneburgą ar Hamburgą, gerieji Liubeko žmonės būtų tame įžvelgę tik dar vieną jos nepatikimumo patvirtinimą, bet Tomas gerai žinojo, kad anais laikais Miunchenas tiems Hanzos biurgeriams buvo pietų miestas, o pietų jie nemėgo ir jais nepasitikėjo. Tai buvo ne tik katalikiškas, bet ir bohemiškas miestas. Be tvirtos

dorovės. Nė vienas iš jų ten neužtrukdavo ilgiau, negu galėjo išvengti.

Liubeko dėmesys buvo nukreiptas į jo motiną, ypač po to, kai teta Elizabetė privačiai pasipasakojo, kaip šiurkščiai Julija su ja pasielgusi ir kaip suteršusi jos motinos atminimą.

Tam tikrą laiką jų pasaulyje nebuvo kitų kalbų, tik apie tai, kaip pritrūkę taikumo senatoriaus našlei ir apie neprotingus jos planus. Niekam, net Heinrichui, neatėjo į galvą, koks įskaudintas pasijautė Tomas dėl to, kad tėvas nepaliko šeimos įmonės jam, net jei iki jo pilnametystės ją ir būtų reikėję valdyti kitiems.

Tomas nepamiršo sukrėtimo suvokęs, jog jam nelemta gauti to, kas mintyse ir sapnuose jau priklausė. Žinojo, kad vadovauti šeimos verslui — tik vienas iš jo įsivaizduotų galimos ateities variantų, bet vis tiek pyko ant tėvo dėl tokio skuboto sprendimo. Jam nepatiko manyti, kad tėvas kiaurai permatė jo iliuzijas, tačiau nesuprato, kokios tikros jos kartais atrodo jam pačiam. Gailėjosi negavęs progos įrodyti tėvui, jog yra vertas būti dosniau paminėtas testamente.

Tačiau tėvas nukirto šeimos šaknis. Senatorius nebegalėjo gyventi pats, tad pasiryžo niekais paversti ir kitų gyvenimus. Tomą graužė nepalaujamas sielvartas, kad visos Manų giminės pastangos Liubeke subyrės į dulkes. Jo šeimai skirtas laikas baigėsi.

Kad ir kur pasaulyje nukeliautų Liubeko Manai, jie jau niekada nebebus tokie žinomi, kaip senatoriui esant gyvam. Atrodo, tai nerūpėjo nei Heinrichui, nei seserims, tiesą pasakius, net jų motinai: jie turėjo kitų, praktinių, rūpesčių. Tomas žinojo, kad teta Elizabetė mano, jog šeimos statusui suduotas mirtinas smūgis, bet su ja vargiai galėjo kalbėti apie tokius dalykus. Todėl liko vienas su šiomis mintimis. Jų šeima bus su šaknimis išrauta iš Liubeko. Kad ir kur nuvyktų, jis jau niekada nesijaus svarbus.